

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Дмитро Лук'янов

**РЕЛІГІЙНІ ПРАВОВІ
СИСТЕМИ
В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Монографія

Харків
«Право»
2015

УДК 340.5:2
ББК 67.02+86.0
Л84

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 4 від 27.11.2015 р.)*

Рецензенти:

Дамірлі М. А. – професор кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права;

Лемак В. В. – завідувач кафедри теорії та історії держави і права Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Наливайко Л. Р. – завідувач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

*В оформленні обкладинки використано
гравюру Гюстава Доре «Авраам і три Ангели»*

Лук'янов Д. В.

Л84 Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія / Дмитро Лук'янов. – Х. : Право, 2015. – 352 с.

ISBN 978-966-458-773-7

Монографію присвячено релігійним правовим системам як окремому правовому феномену, що існує у сучасному світі поряд із національними, субнаціональними, квазінаціональними та міжнародними правовими системами. Досліджено системи ісламського (мусульманського), канонічного, індуського та іудейського (єврейського) права. Окреслено загальні ознаки та характерні особливості кожної з цих релігійних правових систем.

Для тих, хто цікавиться питаннями загальної теорії держави і права, порівняльного правознавства, філософії, релігієзнавства, історії держави і права.

**УДК 340.5:2
ББК 67.02+86.0**

ISBN 978-966-458-773-7

© Лук'янов Д. В., 2015
© Видавництво «Право», 2015

YAROSLAV MUDRYI NATIONAL LAW UNIVERSITY

Dmytro Lukianov

**RELIGIOUS LEGAL SYSTEMS
IN THE CONTEMPORARY
WORLD**

Monograph

Kharkiv
Pravo
2015

Передмова

У радянській, а донедавна і в українській науці доволі поширеною була теза про падіння ролі релігії у житті сучасного суспільства. Схожі оцінки релігії мали місце й у роботах європейських дослідників. Майже всі країни Західної Європи та Північної Америки у ХХ ст. проводили послідовну політику секуляризації і побудови світської держави, в якій релігія мусила б лишатися приватною справою людини і не впливати на державно-правові рішення.

Проте аналіз ролі релігії у глобальному контексті підводить нас до протилежного висновку. Упродовж ХХ ст. кількість осіб, які сповідують певну релігію, лише зростала: чисельність християнської громади за століття збільшилася з 500 млн до 2 млрд; мусульманської – з 200 млн до 1,2 млрд; індуїстів – з 200 до 800 млн. Ця тенденція зберігатиметься й у найближчі десятиліття¹. За різними оцінками, більш ніж 80% жителів планети зараз визнають себе віруючими (причому близько 70% є послідовниками трьох світових релігій – християнства, ісламу та індуїзму).

Релігія постійно вступає у взаємодію з правом і стає окремим чинником розвитку публічної сфери суспільства та держави. По-перше, релігія (її зовнішня частина) стає окремим предметом правового регулювання. По-друге, релігійні погляди все частіше впливають на прийняття публічно-правових рішень, у тому числі й на зміст законодавства.

Унаслідок такої взаємодії у світі виник феномен релігійних правових систем, який потребує більш глибокого і ґрунтовного вивчення. Ми робимо спробу заповнити певні прогалини у цій царині, здійснивши порівняльно-правовий аналіз сучасних релігійно-правових систем, – ісламської (мусульманської), канонічної, індуської та іудейської (єврейської). Щоб досягнути такої мети, насамперед розглянемо характерні їх особливості і з'ясуємо, що

¹ The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010–2050 // <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>

єднає ці правові системи. Обґрунтуємо можливість поєднання зазначених правових систем релігійного права в межах релігійної правової сім'ї, яка уособлює собою один з чотирьох універсальних типів права (поряд з романо-германським, англо-американським та традиційним), що існують на правовій карті світу. Кожна конкретна сучасна правова система будується на основі одного з чотирьох типів права або їх поєднання.

Аргументуємо власне бачення правової карти сучасного світу як сукупності національних (до складу яких можуть входити субнаціональні), квазі-національних і наднаціональних (міжнародних та релігійних) правових систем, які співіснують і конкурують між собою.

Важливою проблемою розвитку сучасного світу є вплив глобалізаційних процесів на взаємодію правових систем, зокрема систем релігійного права, та можливість їх співіснування з національними правовими системами, побудованими на західних правових цінностях – свободи і демократії, прав людини, верховенства права. Оскільки серед усіх релігійних правових систем ісламське право поширюється у світі найактивніше і водночас викликає найбільшу критику щодо його антагоністичності, ми зосередимося на пошукові спільних або близьких за змістом цінностей саме з ісламською правовою системою.

Для України питання існування релігійних правових систем має не лише теоретичний характер. В основу державної політики нашої країни покладено принцип світськості з його ідеєю десакралізації публічної сфери й приватизації релігійного досвіду недоторканного внутрішнього світу автономного суб'єкта. Він вимагає, щоб держава в таких умовах була нейтральною, безсторонньою щодо будь-яких різновидів віри – як релігійних, так і нерелігійних, не надавала переваги жодному із них. Основоположною засадою публічного правового простору стає визнання плюралістичності суспільства, з його численними релігійними, культурними й етнічними групами, що живуть поряд одна з одною. У таких суспільствах кожен є вільним сповідувати релігійні переконання за своїм вибором, і щоб зробити це можливим, незважаючи на різноманітність релігій й поважаючи легітимні потреби самої держави, остання використовує свої суверенні повноваження з управління цим багатоманіттям. Однак реалії сьогодення доводять, що для цього недостатньо гарантувати свободу віросповідання як фундаментальне право, як це вважалося раніше. Перед сучасними демократичними державами постає більш складне завдання, яке неможливо вирішити, не визначивши можливі шляхи співіснування в одному публічному правовому просторі різних типів права.

Ця наукова розвідка порушує чимало міждисциплінарних проблем, отож може зацікавити широке коло науковців – теоретиків та істориків права, компаративістів, філософів, соціологів, релігієзнавців.

Висловлюю щирю вдячність своєму Вчителю – **Олександрю Віталійовичу Петришину**, до порад якого я уважно дослухався і завдяки яким розвивався як людина та вчений; рецензентам – **Дамірлі Мехману Алішах огли**, **Лемаку Василю Васильовичу**, **Наливайко Ларисі Романівні** за цінні зауваження та конструктивну критику; колективу кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за підтримку та створення доброзичливої атмосфери наукового пошуку.